

PIRIDIN VA PEPIRIDIN ASOSIDA OLINADIGAN KIMYOVIY MODDALARNING AHAMIYATI

Turabjanov Sadritdin Maxamatdinovich

Toshkent texnika universiteti rektori t.f.d., professor

Tangyarikov Normurod Saitovich

JizPi Kimyoviy texnologiya kafedrası t.f.d., (DSc), prof.

Husenov Abdurasul O'ktamovich

JizPi Kimyoviy texnologiya kafedrası laboranti

E-mail: abdurasulhusenov4@gmail.com

ANNOTATSIYA

Piridin va uning hosilalari dastlab asetilen va ammiak aralashmasini katalizatorsiz isitiladigan naychadan o'tkazib, asetilenni gidrosiyan kislotasi bilan reaksiyaga kiritish yo'li bilan olingan.

Kalit so'zlar: Piridin, organik sintez, asetilen, degradatsiya, metal ionlari, yopiq sikllar, katalitik tizimlar.

Hozirgi vaqtda dunyoning barcha rivojlangan mamlakatlarida bo'lgani kabi Respublikamizda ham tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, mahalliy ishlab chiqarish asosida amaliy ahamiyatga ega bo'lgan mahsulotlarni chiqindisiz, resurslarni tejaydigan texnologiyani ishlab chiqishga katta e'tibor qaratilmoqda. xom ashyo va sanoat chiqindilari.

Respublikamiz mustaqillik yillarida kimyo sanoati jadal sur'atlar bilan rivojlandi. Kimyo sohasidagi uzluksiz texnologik taraqqiyotning, ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishining oqibati tabiiy resurslarni iste'mol qilishning tez o'sishi, sanoat, maishiy va qishloq xo'jaligi chiqindilarining to'planishi va shu bilan birga atrof-muhitning ifloslanishining kuchayishi, qimmatbaho mahsulotlarning begonalashishi va degradatsiyasidir. yerlar va boshqalar. Binobarin, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof-muhitni sanoat chiqindilari bilan ifloslanishidan muhofaza qilish bugungi kunda insoniyat oldida turgan eng muhim va kechiktirib bo'lmaydigan yechimlarni talab qiluvchi murakkab muammolardan biri sifatida qaralmoqda.

Faqat 2017-yil boshidan buyon O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator farmon va qarorlari qabul qilindi. Sh.M. Mirziyoyev. Shu jumladan:

Ayni paytda O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan mamlakatimiz kimyo sanoatining o'simliklarni himoya qiluvchi kimyoviy moddalar, dori vositalari, bo'yoqlar, nodir va metal ionlarini ajratib olish uchun ekstraktorlar va boshqalar kabi yangi mahsulotlarini ishlab chiqarishni tashkil etishga katta e'tibor qaratilmoqda. mineral o'g'itlar ishlab chiqarish va kimyoviy jarayonlarning yuqori samarali katalitik tizimlari bilan muvozanatli ishlab chiqarishni rivojlantirishga, yopiq sikllardan, qo'shilgan jarayonlardan ustun foydalanish bilan texnologiyaning ilmiy asoslarini ishlab chiqish.

Tarkibida azot bo'lgan geterosikllar, jumladan, qimmatli xossalar majmuasiga ega bo'lgan piridin asoslari bugungi kunda ham xalq xo'jaligining eng muhim tarmoqlari uchun o'ziga xos xomashyo hisoblanadi.

Piridin seriyasining birikmalarini qo'llash sohalari juda xilma-xildir. Avvalo, bu qishloq xo'jaligi, bu erda o'simliklarni begona o'tlar, zararkunandalar va kasalliklardan himoya qilish uchun kimyoviy vositalar qo'llaniladi. Tibbiyotda, jumladan, farmakologiyada silga qarshi dori-darmonlar, yurak stimulyatorlari, antiseptiklar, antigistaminlar va antihipertenziv dorilar seriyasidan piridin seriyasidagi preparatlar bebaho xizmat qiladi. Bundan tashqari, ular to'qimachilik, neft-gaz va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida qo'llaniladi.

Shu bilan birga, respublikamizda mavjud va optimal texnologiyalarning yo'qligi yoki ayrim yirik korxonalar rahbarlarining allaqachon mavjud bo'lgan yangi chiqindisiz texnologiyalarga inertial yondashuvi tufayli piridin asoslarini sanoatda keng qo'llash kechikmoqda.

Piridin asoslarining organik sintezi asetilen va uning hosilalari asosida piridinlarning kam chiqindi texnologiyasini yaratish uchun zarur bo'lgan bir bosqichli usullarni o'rganishga olib keladi.

Mahalliy xomashyo va sanoat chiqindilari asosida piridin asoslarini sintez qilish texnologiyasini yaratish bo'yicha ilmiy yo'nalish ishlab chiqilgan.

Taklif etilayotgan texnologiya asetilen va uning hosilalari asosida piridinlar ishlab chiqarishni ifodalaydi. Bundan tashqari, chiqindisiz yoki kam chiqindili texnologiyalar uchun mahalliy xomashyodan foydalanish butun ishlab chiqarish jarayonida yuqori tejamkorlikning eng muhim sharti bo'lib, bu, shubhasiz, butun iqtisodiyot rivojiga xizmat qiladi.

Hozirgi vaqtda ular vinilpiridinlar, qimmatbaho monomerlarni sintez qilish uchun asosiy xomashyo sifatida alohida xususiyatga ega kauchuklarni ishlab chiqarishda foydalanilmoqda, ishlab chiqarish va iste'mol qilish dunyoda yildan-yilga ortib bormoqda.

Piridin va uning hosilalari dastlab asetilen va ammiak aralashmasini katalizatorsiz isitiladigan naychadan o'tkazib, asetilenni gidrosiyan kislotasi bilan reaksiyaga kiritish yo'li bilan olingan.

Bundan tashqari, kremniy-alyuminiy oksidi katalizatorida atsetaldegid, formaldegid va ammiakning bug fazasi reaksiyasi natijasida piridin va uning metil hosilalari aralashmasini olish mumkin. Ushbu reaksiya uchun boshlang'ich birikmalar sifatida akrolein va ammiak yoki butadien, formaldegid va ammiak ham ishlatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Tangyarikov N.S., Uralova N.K., Ikromov A., Yusupov D. Amin va amidlarning aldegidlar bilan kondensatsiyasi va ular asosida kompozitsion materiallar olish. Kompozit materiallar. 2009 yil, № 3. 30–36-betlar.
2. Turobjonov S.M., Yusupov D., Qo'chqorov A.B. Allil spirtining allilamin va ammiak bilan katalitik geterotsikllanishi. o'zbek kimyo. jurnal. 1992, №3–4. 49–51-betlar.
3. Tangyarikov N.S., Musulmanov N.X., Turabdjanov S.M., Ikromov A., Prokofyev V.Yu. Asetilen va uning hosilalarining katalitik geterotsikllanishi. M.: Lenand, 2014. 150 b.